

УДК 159.923.32

ХАЛАНСЬКИЙ В. В., аспірант Інституту соціальної та політичної психології НАПН
м. Донецьк

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОГО ФАКТОРУ НА ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ

В статті досліджено ціннісно-сміслові структури особистості у студентів-психологів релігійних та світських вищих навчальних закладів. Виявлено зв'язки між цінностями, смисложиттєвими орієнтаціями та емоційно-ціннісною сферою особистості. Досліджено вплив релігійності особистості на її життєву спрямованість.

Ключові слова: особистість, релігійність, смисл, цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-сміслові структури, емоційна сфера.

В статье исследованы ценностно-смысловые структуры личности у студентов-психологов религиозных и светских высших учебных заведений. Выявлены связи между ценностями, смисложизненными ориентациями и эмоционально-ценностной сферой личности. Исследовано влияние религиозности личности на ее жизненную направленность.

Ключевые слова: личность, религиозность, смысл, ценности, ценностные ориентации, ценностно-смысловые структуры, эмоциональная сфера личности.

The research studies the conceptual and value personality structures of psychology students of religious and secular higher education institutions. The study identifies connections between values, orientation and meaning of life together with the sphere of emotions and values of a personality. The influence of a person's religion on his or her life orientation has also been researched.

Key words: personality, religion, meaning, values, system of values, conceptual and value structures, emotional sphere of a personality.

Постановка проблем. Проблема особистісних цінностей та смислової структури особистості у психології, особливо у екзистенційній парадигмі, на емпі-

ричному рівні, привернула увагу багатьох вчених як у закордонній психології, так і у вітчизняній. У результаті оглядово-аналітичного вивчення зв'язку особистіс-

них цінностей та смислової структури особистості, ми бачили емоційну спрямованість як фундаментальну та динамічну потребу людини, що виконує спонукальну роль для життєдіяльності людини. Загальноновизнаним є те, що спрямованість особистості має дві сторони: морально-світоглядну та емоційну [1, с.8; 2, с.22].

Світогляд ми розуміємо як конструкт образу світу, що містить і конкретні уявлення про властивості, зв'язки та закономірності, притаманні об'єктам та їх проявам у дійсності, їх взаємодії, а також людським взаємовідносинам та діяльності людей. Світогляд, згідно з даним визначенням, виконує функцію самоусвідомлення границь свого Я, яке не може бути відірваним від соціуму, але включено до нього шляхом представлення, надання ціннісної характеристики подіям, до яких залучені люди, а також дій, за допомогою яких особистість впливає своїми виборами на референтну групу, а також і на соціальне оточення, коли людина постає перед вибором прийняття рішень.

Емоційне спрямування – це орієнтація особистості на певну якість стосунків-переживань, обумовлене емоційним оцінюванням. У цьому випадку переживання виступають як цілісний елемент психічної діяльності за допомогою внесення ціннісних конструктів, заснованих або сформованих на глибинних потребах особистості та її стійкій смисловій сфері.

Проте не достатньо вивчене питання про характер зв'язку між цінностями, смисложиттєвими орієнтаціями та емоційно-ціннісною сферою особистості, а тим паче не досліджено вплив релігійного фактору на структуру зазначеного взаємозв'язку.

Об'єкт дослідження: особистісні характеристики студентів-психологів.

Предмет дослідження: складові смисложиттєвих орієнтацій та емоційно-ціннісної сфери у студентів-психологів релігійних та світських навчальних закладів

Мета дослідження: визначити вплив релігійного фактору на формування смисложиттєвих орієнтацій та емоційно-ціннісної сфери особистості

Наші дослідження показали, що цінності – це генералізація смислової сфери особистості, що регулює досягнення цілі. Звідси з'являється необхідність емпіричним шляхом досліджувати ціль та/або смисл як смисложиттєву орієнтацію, що виконує функцію цільового векторного спрямування.

В 90-х П. Хюбнер, колишній науковий директор Інституту ІГНІС, писав: "Необхідно глибше досліджувати зв'язок науки та світогляду, зв'язок психології з концепцією людини. Будь-яка наука, особливо наука про людину розвивається з певного базового світогляду і її не можна зрозуміти поза концепцією людини, яка її формувала. Цей зв'язок не завжди очевидний для тих, хто спостерігає за науковими винаходами і винаходами так як, уявлення про людину, що лягли у основу цих висновків, вважаються загальноприйнятими, і згадка про них – лишньою формальністю...".

У якості підслідних була вибрана група студентів психологічного факультету в християнському навчальному закладі (група А) і група психологів, які навчаються у світському навчальному закладі (група Б). Випробовувані проходять навчання в Донецькому християнському університеті, Інституті післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, ДВНЗ "Університет менеджменту освіти" Національної академії педагогічних наук України та Київській Богословській семінарії. Загальна кількість випробовуваних у двох групах склала 74 людини. У групі А – 37 студентів. Вікова категорія двох груп: до 20 років включно; 21-30 років включно та 31 рік і старше. За статевою ознакою в групі А – 34 жінки і 3 чоловіки, у групі Б – 20 жінок і 17 чоловіків.

Дослідження особистісних цінностей у студентів-психологів

Для вивчення особистісних цінностей у випробовуваних, які навчаються в християнському навчальному закладі (Група А) і студентів, які навчаються у світському навчальному закладі (Група Б), нами був використаний опитувальник "Профіль особистості Ш. Шварца [3; с.63-69]. Опитувальник дозволяє вивчити цінності на рівні поведінки та індивідуальних пріоритетів, що найбільш часто проявляються у соціальному вимірі особистості за допомогою впливу референтної групи, що характеризує один із рівнів функціонування цінностей.

Середні показники виразності мотиваційних типів цінностей і відповідні їм ранги для двох порівнюваних груп наведені в таблиці 1.

Як видно з наведеної вище таблиці 1, на рівні індивідуальних цінностей, що реалізуються у вчинках, – в групі А найбільшою мірою проявляються такі типи цінностей як універсалізм, доброта і безпека, а в групі Б – універсалізм, самостійність та доброта.

Універсалізм означає потребу в контакті з людьми не тільки в первинній групі, але і за її розширення (мотиваційна мета цієї цінності – розуміння, терпимість, захист добробуту всіх людей і природи).

Доброта є похідною від потреби у позитивній взаємодії і в афіліації та забезпеченні процвітання групи.

Таблиця 1

Середні показники значущості типів цінностей на рівні індивідуальних ідеалів

Мотиваційні цінності	Група А		Група Б	
	середній бал	ранг	середній бал	ранг
Комфортність	9,24	5	5,35	8
Традиції	8,59	6	3,83	10
Доброта	11,64	2	10,21	3
Універсалізм	14,45	1	13,36	1
Самостійність	9,78	4	11,89	2
Стимуляція	5,51	9	7,35	7
Гедонізм	5,54	8	7,37	6
Досягнення	8,37	7	9,89	4
Влада	4,1	10	5,13	9
Безпека	10,94	3	8,86	5

Доброзичливість дозволяє сфокусуватися на добробуті близьких людей.

Мотиваційна мета безпеки спрямована на інших людей і себе, на гармонію, стабільність суспільства і взаємин. Безпека належить до колективного і особистого добробуту.

Ціннісна орієнтація самостійності характеризується автономністю та незалежністю. Цій цінності властиво вільне мислення та вільний вибір дій у творчості та дослідницькій активності.

Найменшу значущість в групі А мають такі цінності, як: влада, стимуляція та гедонізм, а у групі Б – традиція, влада та комфорт.

Із біполярної вісі вимірювання виділяють такі цінності як: самотрансцендентність та самовивищення, а також консерватизм та відкритість до змін. Аналіз біполярних осей вимірювання у групі А та групі Б представлені у таблиці 2.

Таблиця 2
Біполярна вісь вимірювання у групі А та групі Б

Біполярні вісі вимірювання	Група А / середній бал	Група Б / середній бал
Самотрансцендентність	26.09	23.57
Самовивищення	12.47	15.02
Консерватизм	28.77	18.04
Відкритість до змін	15.29	19.24

Згідно з даними у вищенаведеній таблиці, ми бачимо, що у групі А найбільші показники мають такі цінності як самотрансценденція та консерватизм, а у групі Б – самотрансценденція та відкритість до змін. Найнижче значення у групі А мають такі показники цінностей як самовивищення та у групі Б – також самовивищення. Нагадаємо, що автентичність особистості виражається у проживанні самотрансцендентності (на глибокому змістовому рівні), будучи спонуканим вище переліченими цінностями й ідеалом.

Результати кореляційного аналізу показали, що у групі А високий показник соціальної орієнтації на розвиток групи і стосунків всередині неї, що характеризує суб'єкта, який прагне до стабільності і безпеки ("традиція" – $t_{кр} = -8,54$ при $p < 0.05$) індивіда і суспільства, спрямованого на конформність ($t_{кр} = -9,30$ при $p < 0.05$). За орієнтації на збереження соціальної рівноваги та прагнення до конформності на груповому рівні зменшується показник автономії на користь гетеронормії, що підтверджує негативна кореляція "конформності" та "самодіяльності" ($r = -0,36$, при $p < 0.05$) та позитивна з "традицією" та "добротою" ($r = 0,41$ і $0,40$, при $p < 0,05$). Традиційно орієнтована особистісна спрямованість не виключає активну соціальну позицію і прагнення до досягнень, що підтверджується кореляцією між "традицією" і високим рівнем "практичних" емоцій ($r = 0,41$, при $p < 0,05$), а також іншими показниками.

Просоціальна активність, сфокусована на добробуті людей і процвітанні групи, має високу кореляцію

з "насиченістю життям" ($r = 0,33$, при $p < 0,05$), можливо тому, що просоціальна активність пробуджує не лише комунікативну функцію, але має естетичне та романтичне забарвлення у своїх життєвих настановах, що не виключає активного досягнення цілей і певного ризику у цьому досягненні (висока кореляція "доброти" з "практичною" і "пугністичною" емоційною спрямованістю, $r = 0,39$ і $0,40$, при $p < 0,05$). За високої кореляції до нових переживань і прагнень до нового варто зазначити негативну кореляцію "доброти" і "самостійності" ($r = -0,09$), "мети в житті" ($r = -0,12$) і "локус контролю – Я" ($r = -0,15$). Це підтверджується аналізом t – критерієм Стьюдента у порівнянні з групою Б ("самостійність" в групі А – $9,78$ при $p < 0,05$, а в групі Б – $11,89$; "мета в житті" в групі А – $33,16$, в групі Б – $35,43$; "локус контролю – Я" в групі А – $20,76$, в групі Б – $22,54$). Результат даних показників говорить про те, що високе прагнення до афіліації на просоціальному рівні сприяє зменшенню особистої автономності і самостійності у постановці особистісних цілей, знижуючи при цьому впевненість у контролі над подіями власного життя.

Дослідження ціннісно-смыслового аспекту у студентів-психологів

Для вивчення ціннісно-смыслового аспекту у випробовуваних, які навчаються в християнському навчальному закладі (Група А) і студентів, які навчаються у світському навчальному закладі (Група Б), ми використовували тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО). Даний тест розроблений і адаптований Д.А. Леонтєвим на основі тесту PIL (PIL-Purpose in Life) Дж. Крамбо і Л.Махолька [4]. Система цінностей людини являє собою усвідомлену, інтерналізовану частину системи її особистісних смислів. Результат усвідомлення цілей і сенсу власного життя виявляє смисложиттєві орієнтації людини.

Мета даної методики – вивчення смисложиттєвих орієнтацій особистості, що становить основу образу Я. Показники тесту включили в себе загальний показник осмисленості життя (ОЖ) і п'ять субшкал, що відображають три конкретні смисложиттєві орієнтації та два аспекти локусу контролю:

1. "Цілі в житті". Характеризує цілеспрямованість, наявність або відсутність в житті випробовуваного цілей (намірів, покликання) в майбутньому, які надають життю свідомість, спрямованість і тимчасову перспективу.

2. "Процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя". Визначає задоволеність своїм життям в сьогоденні, сприйняття процесу свого життя як цікавого, емоційно насиченого і наповненого змістом. Зміст цієї шкали збігається з уявленням про наявність сенсу, який полягає в тому, щоб жити.

3. "Результативність життя або задоволеність самореалізацією". Вимірює задоволеність прожитої частини життя, оцінку вивченого відтинку життя, відчут-

тя того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита його частина.

4. "Локус контролю Я (Я – господар життя)". Характеризує уявлення про себе як про сильну особистість, що володіє достатньою свободою вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його сенс, контролювати події власного життя.

5. "Локус контролю – життя або керуваність життям". Відображає переконаність в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх в життя, переконаність в тому, що життя людини підвладне свідомому прагненню до сенсу.

Дана методика кількісно вимірює наявність мети життя і дозволяє тим самим діагностувати ступінь "екзистенціального вакууму", суб'єктивного відчуття втрати сенсу, що є наслідком "екзистенціальної фрустрації", тобто невдачі в пошуку людиною сенсу життя.

Смислова сфера особистості вивчалася за допомогою тесту смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) [4; с.18] студентів, що навчаються в богословському (група А) і світському (група Б) вищих навчальних закладах. У таблиці 3 наведені середні та стандартні відхилення за загальним показником СЖО та всіма п'ятьма субшкалами.

Таблиця 3
Середні показники та стандартні відхилення для смисложиттєвих орієнтацій

Субшкали тесту	Група А		Група Б	
	Середнє знач. ± Станд. відхил.	Середн. бал	Середнє знач. ± Станд. відхил.	Середн. бал
1. Мета в житті	33,16±2,60	5,51	35,43±1,87	5,87
2. Процес життя	32,57±1,97	5,43	33,05±2,68	5,49
3. Результативність життя	26,27±2,46	5,25	27,78±2,30	5,55
4. Локус контролю – Я	20,76±2,38	5,20	22,54±2,57	5,62
5. Локус контролю – життя	31,97±2,21	5,28	33,46±2,36	5,57
6. Сума СЖО	144,7±2,33	5,35	152,3±2,37	5,63

Як видно з наведеної вище таблиці, – в групі А найбільшою мірою проявляється перший фактор – мета життя (33,16±2,60), потім – проявляється другий фактор – процес життя (32,57±1,97) і, зрештою, п'ятий фактор – локус контролю – життя (31,97±2,21). У групі Б найбільшою мірою також проявився перший фактор – мета в житті (35,43±1,87), потім другий фактор – процес життя (33,05±2,68), та п'ятий фактор – локус контролю – життя (33,46±2,36).

Мета в житті характеризує наявність у випробуваного цілей у майбутньому, які надають йому осмисленість, спрямованість і тимчасову перспективу. Процес життя – показники цієї шкали характеризують інтерес, емоційну насиченість і наповненість життям. Локус контролю – життя відображає переконання в тому, що людина здатна контролювати своє життя.

Найменшу значущість в групі А має – "локус контролю –Я", у групі Б – локус контролю – Я. Локус

контролю – Я за низьких балів означає невіру в свої сили контролювати життєві події.

"Традиція" у групі Б має позитивну кореляцію з альтруїстичною емоційною спрямованістю ($r = 0,56$, при $p < 0,05$), але негативну кореляцію з глоричною емоцією ($r = -0,12$, при $p < 0,05$), а також з "метою в житті" ($r = -0,35$ при $p < 0,05$), "локус контроль – Я" ($r = -0,37$ при $p < 0,05$), "процес життя" ($r = -0,17$ при $p < 0,05$), "результативність життя" ($r = -0,13$ при $p < 0,05$) і "локус контроль – життя" ($r = -0,23$ при $p < 0,05$). Можна відзначити розрив значущості між цінністю "традиції" і "конформності" зі смисловою значущістю цих цінностей. Параметр "мета в житті" має негативну кореляцію з "традицією" $r = -0,35$, а також "локус контролю-Я" $r = -0,37$ в той самий час ці показники мають позитивну кореляцію з "самостійністю". Це спостереження дає підстави підтверджувати положення про те, що система цінностей людини являє собою усвідомлювану, інтерналізовану частину системи смислів. Якщо в системі цінностей у групі Б такі цінності, як "самотрансценденція" і "традиція" мають низький показник, то "джерела" сенсу при цьому мають або низький рівень, або зовсім відсутні. За активізації такої цінності як "доброта" у

групі Б, ми бачимо, що це корелює з "традицією" і "конформністю", але безпека при цьому зменшується ($r = -0,40$), а також негативна кореляція на смисложиттєвому рівні. Можливо, безпека з'являється за достатнього рівня автономності, а втрата особистого простору бачиться як небезпека, а реалізувати безпеку стає можливим за

допомогою домінуючої позиції або фактора влади.

Конформність в групі Б має позитивну кореляцію з альтруїстичною й комунікативною емоційною спрямованістю та цілий ряд середніх негативних і низьких кореляцій із праксичною емоційною спрямованістю ($r = -0,11$ при $p < 0,05$) та за показником "мети в житті" ($r = -0,08$ при $p < 0,05$), "результативність життя" ($r = -0,05$ при $p < 0,05$), "локус контроль – життя" ($r = -0,05$ при $p < 0,05$).

У групі А гедоністична емоція (ткр – 5,57 при $p < 0,05$) менше, ніж у групі Б (ткр – 7,38 при $p < 0,05$). Статистична різниця цих показників має істотну відмінність, можливо, у зв'язку з тим, що в групі А високий показник таких цінностей як: "комфортність" (ткр 9,30), "традиції" (ткр 8,54), "безпека" (ткр 10,95) і альтруїстичні емоції також вищі в групі А (ткр 6,19), на відміну від показників у групі Б. У той час, як у групі Б високими є такі показники: "самостійність" (ткр 11,89), "стимуляція" (ткр 7,35), гедонізм (ткр 7,38).

Альтруїстична емоція має позитивну кореляцію з такою цінністю, як доброта і смисложиттєвою орієнтацією процес життя ($r = 0,54$, $r = 0,49$ при $p < 0,05$).

Разом з тим “процес життя” має високу кореляцію з тими цінностями, які мають високий показник за середніми значеннями Т-Стюдента і за кореляційним аналізом за Піросоном. Такі показники ціннісних орієнтацій як самостійність, стимулювання та гедонізм ($t_{кр} = 11,89$; $t_{кр} = 7,35$; $t_{кр} = 7,38$) мають більший показник, ніж у групі А, а “процес життя” має високу кореляцію з тими ж цінностями ($r = 0,54$, $r = 0,55$, $r = 0,36$ при $p < 0,05$). Цей показник підтверджує думку про те, що знаходячи смисл (в тому числі і у теперішньому) відповідної діяльності, ця діяльність спрямовується викристалізованою системою цінностей. Інша смислова шкала “результативність життя” і два “локус контролю” також мають високу кореляцію з такою цінністю як самоконтроль ($r = 0,43$; $0,39$; $0,38$), а також цілий ряд загальних кореляцій з “традицією”, “комфортністю”, “добротою”, при цьому рівень “безпеки” та “досягнення” також мають низьку кореляцію, що може вказувати на високий рівень прагнення до автономності, але на соціальний показник взаємодії у зв’язку з чим досягнення та влада стають неактуальними. У той же час, у групі А високий показник просоціальної взаємодії, але низький автономний рівень.

Дослідження емоційної спрямованості студентів-психологів

Для вивчення емоційної спрямованості у випробовуваних у виборці № В (студентів-психологів у світському навчальному закладі) і у виборці № А (студентів-психологів у християнському навчальному закладі) ми використовували методику “Визначальна загальна емоційна спрямованість особистості” (Б.І. Додонов). [1; с.14-15]. Методика вимірює загальну емоційну спрямованість особистості.

В таблиці 4 наведені середні бали та ранги за загальним показником. При опрацюванні даних підраховувалися середні значення цінностей, на основі яких середнім значенням надавався ранг, що відображає стан емоційної спрямованості.

Таблиця 4
Середній показник значущості емоційної спрямованості

Емоції	Група А		Група Б	
	середній бал	ранги	середній бал	Ранги
Альтруїстична	6,29	1	4,91	6
Комунікативна	5,94	3	5,45	4
Глорична	1,45	8	3,05	7
Праксична	5,97	2	6,29	1
Пугністична	1,21	9	2,32	9
Романтична	4,94	5	5,62	3
Гностична	4	6	5,13	5
Естетична	5,91	4	6	2
Гедоністична	1,94	7	2,91	8
Акзитивна	-1,02	10	-0,29	10

Як видно з наведеної вище таблиці 3, у групі А найбільшою мірою проявляються такі емоції, як альтруїстичні (6,29), праксичні (5,97), комунікативні (5,94) та естетичні (5,91), а в групі Б – праксичні (6,29), естетичні (6), романтичні (5,62), комунікативні (5,45) та гностичні (5,13).

Альтруїстичні емоції відображають те, що у випробовуваного яскраво виявлена потреба віддавати, ділитися, сприяти, допомагати. Праксичні емоції вказують на те, якою мірою людина готова активно діяти, досягати поставленої мети, домагатися бажаних результатів. Комунікативні емоції говорять про яскраво виявлену потребу в спілкуванні. Естетичні емоції показують яскраво виражену потребу у сприйнятті прекрасного. Романтичні емоції виявляють у людині прагнення незвичайного, таємничого. Гностичні емоції пов’язані з потребою в отриманні знань про нове, невідоме.

Найменшу значущість у групі А мають такі емоції, як акзитивні (-1,02), пугністичні (1,21), глоричні (1,45), гедоністичні (4), а в групі Б – такі емоції, як акзитивні (-0,29), пугнічні (2,32), гедоністичні (2,91), глоричні (3,05).

У групі А та групі Б ми спостерігаємо високий показник потреби до виживання, який є явно необхідним і реалізований шляхом входження людей у контакти на різних рівнях соціальної активності. У групі А високий показник кореляції “універсалізм” з “праксичною” та “пугністичною” і “гностичною” емоційною спрямованістю ($r = 0,46$; $r = 0,48$; $r = 0,50$ при $p < 0,05$). Соціальна спрямованість за “універсалізму” високо корелює з “самостійністю” і “стимуляцією”, тобто з відкритістю для нових змін. Важливо звернути увагу на значні показники негативної кореляції “універсалізму” і “гедоністичної”, “акзитивної” емоційної спрямованості, а також цінністю “влади” (табл. 4). Даний показник ще раз підтверджує те, що прагнення до консерватизму і групової взаємодії, а також прагнення до соціальної афіліації ще не говорить про те, що соціальна діяльність ігнорується, а навпаки, з’являється більше можливостей для соціальної взаємодії.

Рівень “самостійності” як автономний рівень активності особистості корелює з “гностичною”, “універсалізмом” і “стимуляцією” ($r = 0,38$; $r = 0,33$; $r = 0,42$; $r = -0,36$ при $p < 0,05$). Простежується також негативна кореляція за показником “конформність”, “безпека” ($r = -0,36$; $r = -0,14$ при $p < 0,05$). Це пояснює те, що прагнення до самостійних рішень, розвиток особистісних цілей за допомогою потреби знань і новизни приводить людину до почуття “безпеки” та відсутності “конформності”.

Прагнення до глибоких переживань і новизни свідчить про високий рівень кореляції комунікативних, праксичних, пугністичних, романтичних цінностей та самого процесу життя. У даному випадку ми можемо простежити, що прагнення до нових переживань, розвиток соціальної активності призводить до

процесу подолання небезпеки, створюючи насиченість життям у сьогоденні.

Цінність "влади" в групі Б супроводжується "глюричною", "пугністичною", "досягненням" і "безпекою".

Таким чином, виявлені кореляційні зв'язки дозволяють нам зробити висновки про існування взаємозв'язку особистісних цінностей та смисложиттєвих орієнтацій у більшій степені, ніж з емоційним спрямуванням, у той час, як ціннісна структура особистості і емоційне спрямування у групі А (психологи богословського факультету) і у групі Б (психологи світського навчального закладу) взаємопов'язані більшою мірою. У цих вибірках спостерігаються різноманітні ціннісні установки, що відображається на емоційному спрямуванні та смисловій сфері особистості.

При розгляді особливостей вибірки дослідження, а також при багатофакторному аналізі ми виявили, що на особистісну орієнтацію, яка виявляється в таких цінностях як глюрична, гедоністична, стимуляція, гедонізм, досягнення і безпека, віковий фактор відіграє неістотну роль, проте більшою мірою йдеться про світогляд. Враховуючи спільний вплив групи і віку, саме досягнення у психологів-християн та психологів світських навчальних закладів не є значимим і залежним від зазначених вище факторів. Зокрема для психологів-християн більш характерні традиційні цінності і просоціальна орієнтація, що не залежить від віку, в той час як для психологів світських навчальних закладів більш характерні прагнення до самостійності, досягнення і гедонізму, що в більшій мірі залежить від світоглядних установок.

Висновки. Дослідження показало, що релігійний фактор впливає на всі досліджувані складники особистості. Християни студенти-психологи більшою мірою орієнтовані на просоціальну активність групової взаємодії, в якій традиції, конформність і безпека є пріоритетною ціннісною спрямованістю. Орієнтація на групову взаємодію, турботу про благо оточуючих і своє, розвиває гетерономну модель поведінки більшою мірою, ніж підкреслює автономію індивіда. Натомість світські студенти-психологи орієнтовані на автономну

модель поведінки, що дає більше свободи для самостійних дій, творчості та дослідницької активності, що характеризує індивіда як відкритого до змін. Чуттєвий аспект підвищується за рахунок пошуку нового. Можливо, традиція пропонує набір відповідей, що зменшує прагнення до пошуку нового, а автономність стає умовою для знаходження особистих, екзистенціальних відповідей.

Християни студенти-психологи мають просоціальну активність, сфокусовану на добробут і процвітання людей в первинній та вторинній соціальній групі, відчувають емоційну насиченість в сьогоденні. Виявлена дана тенденція і на рівні емоційної спрямованості. Відзначено низький рівень "локус контролю – Я", що підкреслює низький опір і впевненість у своїх силах. Це можна пояснити тим, що прагнення до нового виводить людину зі звичного кола впорядкованих дій, що характеризується слабкою самостійністю. У групі світських студентів-психологів ті цінності, які мають низький показник, в цьому випадку показують відсутність кореляційного зв'язку зі смисловою та емоційною спрямованістю. Високі показники цінностей відзначені наявністю майже всіх смисложиттєвих орієнтацій і включенням емоційних спрямованостей.

Результати порівняльного аналізу особистісних орієнтацій відображають їх змістовну різницю і спрямованість. Істотну роль, з нашої точки зору, грає релігійний фактор. Отримані результати можуть стати передумовою для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Додонов Б. И. Эмоции и ценность. – М.: Политиздат, 1978. – С. 7-8, 14-15.
2. Леонтьев Д. А., Бузин В. Н. Особенности смысловой структуры мировоззрения при хроническом алкоголизме. / Д.А. Леонтьев. // Вестник Московского университета. (Серия 14. Психология). – М.: МГУ, 1992. – № 3. – С. 22.
3. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. / В.Н. Карандашев. – СПб.: Речь, 2004. – С. 5-7, 15, 35, 36, 38, 63-69.
4. Леонтьев Д. А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). / Д. А. Леонтьев. – [2-е изд]. – М.: Смысл, 2006. – С. 128-129.